

Alexandru Mihăilă

„În multe rânduri și în multe chipuri”

O scurtă introducere ortodoxă în Vechiul Testament

Alexandru Mihăilă

„În multe rânduri și în multe chipuri”

O scurtă introducere ortodoxă în Vechiul Testament

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
2017

Deliei

αὐτὴ ἠτοιμασμένη ἦν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος
(*Tobit 6, 18*)

Cuprins

Abrevieri	11
Prospect	15
Noțiuni introductive	19
Bibliografie generală selectivă	19
Biblia sau Sfânta Scriptură	23
Cuprinsul Vechiului Testament	26
Canonul Vechiului Testament	27
Împărțirea pe capitole, versete și pericope	34
Autorul și data cărților vechi-testamentare	35
Martorii textuali ai Vechiului Testament	37
Textul Ebraic Masoretic	39
Septuaginta	41
Septuaginta sau Textul Masoretic?	43
Hermeneutica biblică	45
Natura textului biblic: inspirație	46
Natura textului biblic: ineranță	49
Lectura hristologică a Vechiului Testament	52
Exegeza patristică	53
Metode hermeneutice actuale	58
Sfânta Scriptură și cultul Bisericii	65
Sfânta Scriptură și credincioșii	67
Traduceri ale Sfintei Scripturi	69
Traduceri vechi ale Bibliei	69
Traduceri ale Bibliei în limba română	70
Traduceri în limba engleză	77
Traduceri în alte limbi moderne (germană și franceză)	79
Programe informatice și aplicații pentru studiul biblic	81
Geografia Israelului antic	82
Istoria Israelului antic	84
Realități sociale din Israelul antic	96

Pentateuhul	101
Facerea (întâia carte a lui Moise sau Geneza)	102
Ieșirea (a doua carte a lui Moise sau Exodul)	124
Leviticul (a treia carte a lui Moise)	137
Númerii (a patra carte a lui Moise)	144
Deuteronomul (a cincea carte a lui Moise sau a doua Lege)	149
Cărțile istorice	157
Cartea lui Iosua (sau a lui Iisus Navi)	157
Cartea Judecătorilor	161
Cartea lui Rut	166
Cele patru cărți ale Regilor (sau ale Împăraților)	167
Cărțile Paralipomena (sau ale Cronicilor)	190
Cărțile lui Ezdra: Cartea întâi a lui Ezdra și	
Cartea lui Neemia (sau a doua Ezdra)	196
Cartea Esterei	200
Cărțile didactico-poetice	202
Cartea Dreptului Iov	202
Psalmii (Psaltirea)	210
Pildele (sau Proverbele) lui Solomon	232
Ecclesiastul	237
Cântarea Cântărilor	243
Cărțile prorocilor	249
Cartea Sf. Proroc Isaia (Prorocia Isaiei)	250
Cartea Sf. Proroc Ieremia (Prorocia Ieremiei)	269
Plângerile Sf. Proroc Ieremia	283
Cartea Sf. Proroc Iezechiel (Prorocia lui Iezechiel)	284
Cartea Sf. Proroc Daniel	295
Cărțile celor doisprezece proroci	302
Cartea Sf. Proroc Osea	302
Cartea Sf. Proroc Amos	306
Cartea Sf. Proroc Miheia	310
Cartea Sf. Proroc Ioil	313
Cartea Sf. Proroc Avdie	316
Cartea Sf. Proroc Iona	318
Cartea Sf. Proroc Naum	322
Cartea Sf. Proroc Avacum	323
Cartea Sf. Proroc Sofonie	326
Cartea Sf. Proroc Agheu	328

Cartea Sf. Proroc Zaharia	330
Cartea Sf. Proroc Maleahi	335
Cărțile anaghinoscomena	338
Cartea lui Tobit	338
Cartea Iuditei	340
Cartea lui Baruh (Varuh)	342
Epistola Sf. Proroc Ieremia	343
Cântarea celor trei tineri	343
Cartea a treia a lui Ezdra	345
Cartea Înțelepciunii lui Solomon	347
Cartea Înțelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah (sau Ecclesiasticul)	350
Istoria Susanei	357
Istoria omorării balaurului și a sfărâmării lui Bel	358
Cele trei cărți ale Macabeilor	358
Rugăciunea lui Manase	367
Scurtă evaluare	369

Abrevieri

AB	<i>Anchor Bible</i>
ACCS.OT	<i>Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament</i>
ACT	<i>Ancient Christian Texts</i>
ACW	<i>Ancient Christian Writers</i>
AnBib	<i>Analecta Biblica</i>
ANF	<i>Ante-Nicene Fathers</i>
AYBRL	<i>Anchor Yale Bible. Reference Library</i>
BCOTWP	<i>Baker Commentary on the Old Testament Wisdom and Psalms</i>
BK.AT	<i>Biblischer Kommentar. Altes Testament</i>
CAT	<i>Commentaire de l'Ancien Testament</i>
CCS	<i>Continental Commentary Series</i>
CCSG	<i>Corpus Christianorum, Series Graeca</i> (Turnhout-Leuven, 1977-)
CCSL	<i>Corpus Christianorum, Series Latina</i> (Turnhout-Leuven, 1953-)
COS	William W. HALLO (ed.), <i>The Context of Scriptures</i> , 3 volume, Brill, Leiden / New York / Köln, 1997, 2000 și 2002
CSCO	<i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium</i> (Louvain, 1903-)
CSCO.SS	<i>Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Scriptores Syri</i>
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> (Vienna, 1866-)
DOOM 2	<i>Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române</i> , Academia Română, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2005
ECS	<i>Early Christian Studies</i>
FC	<i>Fathers of the Church</i>
FOTL	<i>The Forms of the Old Testament Literature</i>
FR	<i>Filocalia [românească]</i> , trad. Dumitru Stăniloae
GAP	<i>Guides to the Apocrypha and Pseudepigrapha</i>
GCS	<i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte</i> (Leipzig, 1897-)
GCS NF	<i>GCS, Neue Folge</i>
HCOT	<i>Historical Commentary on the Old Testament</i>
HThK.AT	<i>Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament</i>
IBMBOR	Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
IBMO	Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă
IVP	InterVarsity Press
JBL.MS	<i>Journal of Biblical Literature. Monograph Series</i>

JSOTSupp	Journal for the Study of the Old Testament. Supplement
LCC	<i>Library of Christian Classics</i>
LF	<i>A Library of Fathers of the Holy Catholic Church Anterior to the Division of the East and West</i>
MFC	<i>Message of the Fathers of the Church</i>
NCBC	New Century Bible Commentary
NEB.AT	Neue Echter Bibel. Kommentar zum Alten Testament
NICOT	New International Commentary on the Old Testament
NPNF	Nicene and Post-Nicene Fathers
NSK.AT	Neuer Stuttgarter Kommentar. Altes Testament
OBO	Orbis Biblicus et Orientalis
OCA	Orientalia Christiana Analecta
OCABS	Orthodox Center for the Advancement of Biblical Studies
OTL	<i>Old Testament Literature</i>
OTS	Oudtestamentische Studien
PG	<i>Patrologia Graeca</i> , ed. J.P. Migne (Paris, 1857-1866)
PL	<i>Patrologia Latina</i> , ed. J.P. Migne (Paris, 1844-1865)
PLS	<i>Patrologia Latina Supplementum</i> , ed. Adalbert Hamman (Paris, 1958-)
PO	<i>Patrologia Orientalis</i>
PS	<i>Patrologia Syriaca</i> (Paris, 1901-)
PSB	<i>Părinți și scriitori bisericești</i>
PSt	<i>Patristic Studies</i>
PTA	Papyrologische Texte und Abhandlungen
PTS	Patristische Texte und Studien
RIMA	<i>Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Period</i>
SAOC	<i>Studies in Ancient Oriental Civilization</i>
SBL	Society of Biblical Literature
SBL.SCSS	<i>Society of Biblical Literature, Septuagint and Cognate Studies Series</i>
SC	<i>Sources Chrétiennes</i> (Paris, 1943-)
SNTS.MS	Society for New Testament Studies. Monograph Series
SOec	Studia oecumenica
SPCK	Society for Promoting Christian Knowledge
StT	<i>Studi e Testi</i>
SubBi	<i>Subsidia biblica</i>
SVS	St. Vladimir's Seminary
SVTP	Studia in Veteris Testamenti Pseudepigrapha
TASHT	<i>Text and Studies in the History of Theology</i>
TDOT	G. Johannes BOTTERWECK, Helmer RINGGREN (eds.), <i>Theological Dictionary of the Old Testament</i> , Eerdmans, Grand Rapids, 15 volume, 1977-2006

TDNT	Gerhard KITTEL, Gerhard FRIEDRICH (eds), <i>Theological Dictionary of the New Testament</i> , trad. G.W. Bromiley, Eerdmans, Grand Rapids, 10 volume, 1964
TTH	Translated Texts for Historians
UTB	Uni-Taschenbücher
TUGAL	Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur
VSen	<i>Verba seniorum</i>
VTSupp	Vetus Testamentum Supplements
WBC	Word Biblical Commentary
WGRW	Writings from the Greco-Roman World
ZBC	<i>Zürcher Bibelkommentare</i>
BEΠΕΣ	<i>Βιβλιοθήκη Ελλήνων Πατέρων και Εκκλησιαστικών Συγγραφέων</i> (Atena, 1955-)
d.Hr.	după Hristos (era noastră)
î.Hr.	înainte de Hristos (înaintea erei noastre)
s.n.	serie nouă

„După ce Dumnezeu odinioară în multe rânduri și în multe chipuri a vorbit părinților noștri prin proroci, în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul.” (Evrei 1, 1-2)

Prospect

Introducerea de față se dorește a fi doar o modestă contribuție la studiile biblice românești. A primat nevoia de a pune la dispoziția studenților și a celor interesați un material simplu, ușor de urmărit, care să ofere o inițiere rapidă în universul mirific al Vechiului Testament.

Am încercat să urmăresc îndeaproape specificul ortodox. M-am oprit doar în treacăt și doar acolo unde a fost neapărată nevoie pentru o mai bună înțelegere a învățăturii proprii Biserici la concepții din iudaism și din celelalte confesiuni creștine. Ca mulți colegi bibliști, am simțit nevoia de a înțelege mai întâi ce anume este ortodox și specific Răsăritului creștin, dar fără să port cu ceilalți o polemică surdă și nefolositoare.

Am pus accentul pe familiarizarea cu cuprinsul cărților biblice, oferind schițe ale conținutului de tipul *Bibelkunde* sau *Bible survey*¹. Totuși, esențială și de neînlocuit este parcurgerea textului biblic de către cititor direct din Sfânta Scriptură. Introducerea nu poate fi decât un *vademecum* limitat, care doar lămurește anumite probleme, răspunde la câteva întrebări, sintetizează și structurează. Atât.

---

¹ Am folosit pentru aceasta Matthias AUGUSTIN, Jürgen KEGLER, *Bibelkunde des Alten Testaments. Ein Arbeitsbuch*, Chr. Kaiser / Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, ²2000, dar și împărțirea pe pericope din traduceri moderne (TOB, BJ, EÜ; pentru sigle, vezi cap. „Traduceri ale Sfintei Scripturi”).

Am urmat textul celei mai recente Biblii Sinodale, apărute cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în 2015, dar am urmărit îndeaproape textul biblic în ebraică și greacă, pentru că orice traducere este inevitabil imperfectă. Tratarea fiecărei cărți biblice în parte se deschide cu lista lecturilor din cadrul cultului ortodox, pe care le-am preluat, cu multe modificări și corecturi, de la Neculai Dragomir, verificându-le cu edițiile *Mineielor*, *Triodului*, *Penticostarului*, *Liturghierului* și *Molitfelnicului*². Ideea listelor bibliografice cu operele exegetice patristice am preluat-o din introducerea lui Stavros Kalantzakis, inclusiv trimiterile la *Patrologia Greacă*, pe care le-am corectat și le-am adăugat cu multe alte lucrări scăpate din vedere de respectivul biblist. În plus, am completat cu lucrările exegetice din alte colecții patristice, iar pentru aceasta, printre altele, de un real folos mi-au fost listele de lucrări din ACCS. În privința *Patrologiei Latine* a lui Migne, m-am oprit la scriitorii latini anteriori Marii Schisme, ultimul volum cercetat fiind 142³. Am inclus, pe lângă Sfinții Părinți propriu-ziși, și scriitorii bisericești care nu sunt sfinți, deci nici autoritativi, deși au avut o operă exegetică

---

² Neculai DRAGOMIR, „Studiu istorico-liturgic privind textele biblice din cărțile de cult al Bisericii Ortodoxe”, în: *Studii Teologice*, XXXIII (1981), 3-4, pp. 207-268. Am efectuat corecturile folosind *Triodul*, Ed. IBMBOR, ⁸1986; *Penticostar*, Ed. IBMBOR, ⁶1973; *Mineiul pe septembrie*, Ed. IBMBOR, ⁵1984; *Mineiul pe octombrie*, Ed. IBMBOR, ⁵1983; *Mineiul pe noiembrie*, Ed. IBMBOR, ⁵1983; *Mineiul pe decembrie*, Ed. IBMBOR, ⁶1991; *Mineiul pe ianuarie*, Ed. IBMBOR, 1997; *Mineiul pe februarie*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2001; *Mineiul pe martie*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2001; *Mineiul pe aprilie*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2001; *Mineiul pe mai*, Ed. IBMBOR, ⁵1978; *Mineiul pe iunie*, Ed. IBMBOR, ⁵1978; *Mineiul pe iulie*, Ed. IBMBOR, ⁵1984; *Mineiul pe august*, Ed. IBMBOR, 2003.

³ I-am inclus pe starețul (abatele) Romuald din *PL* 140 și pe Bruno de Würzburg din *PL* 142, dar nu și pe ucenicul lui Romuald, Petru Damiani, din *PL* 144-145, trecut la cele veșnice în 1072 (deci după Marea Schismă) și apropiat al papei Leon IX (cel în timpul căruia s-a produs Marea Schismă prin schimbul de excomunicări cu Patriarhul Mihail I Cerularie din Constantinopol). L-am exclus și pe IACOB PAMELIUS, *Comentariu la Iudita* (*PL* 109, 593-636), pentru că aparține secolului al XVI-lea (1536-1587).

importantă (Origen, Diodor de Tars, Teodor de Mopsuestia, Eusebiu de Cezareea, Teodoreț de Cir), dar și autori mai puțin cunoscuți în Răsărit, cum ar fi cei din școala carolingiană, fiind convins că studierea operelor lor contribuie la înțelegerea ortodoxă a contextului patristic. Exegeții patristici au fost ordonați în general cronologic. În indicația bibliografică atașată între paranteze lucrării patristice am enumerat mai întâi colecțiile moderne, pentru că am dat prioritate textului critic – acolo unde există – față de cel din *Patrologia* lui Migne. De asemenea, am indicat, când era cazul, unde pot fi găsite traduceri în română, franceză sau engleză. Când privește bibliografia modernă, am încercat selectarea comentariilor, încercând să le ordonez în general după importanță⁴ și insistând pe cele disponibile în limba română⁵. Am decis să ignor bibliografia românească din perioada interbelică și să mă opresc asupra lucrărilor mai noi. Un minus al introducerii de față pe care sunt nevoit să mi-l asum este cunoașterea insuficientă a bibliografiei ortodoxe de limbă neogreacă și ignorarea completă a celei de limbă rusă. Poate că într-o viitoare ediție voi reuși să umplu acest gol, paralel cu o inițiere decentă în aceste limbi.

Cel mai dificil demers rămâne identificarea citatelor patristice care se potrivesc unui pasaj anume, și aceasta pentru că nu trebuie luate în considerare doar operele exegetice de la locul respectiv, ci și numeroase alte ocazii când Părinții

---

⁴ Foarte folositoare sunt recomandările din www.bestcommentaries.com.

⁵ Pentru aceasta, ghiduri bibliografice utile sunt următoarele: Ioan CHIRILĂ, Paula BUD, Stelian PAȘCA-TUȘA, *Vechiul Testament în scrierile bibliștilor români. Ghid bibliografic*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2014; Cezar-Paul HĂRLĂOANU, *Studia biblica. Ghid în studiul biblic*, Ed. Performantica, Iași, 2010; C.-P. HĂRLĂOANU, *Studia biblica. Ghid în studiul Sfintei Scripturi*, Ed. Performantica, Iași, 2011. Am participat la întocmirea unei bibliografii biblice ortodoxe până în anul 2000, sub conducerea părintelui Constantin Coman. Proiectul a rămas nepublicat, fiind însă disponibil pe internet, din păcate în unele locuri cu indicarea greșită a mea ca autor integral (vezi: <https://www.scribd.com/document/48706541/Bibliografie-biblica>).

discută despre temă. Am folosit parțial colecția ACCS, sporadic *Biblia Patristica*, căutări în edițiile electronice și chiar prin hățșurile internetului. Este necesar un antrenament susținut în literatura patristică – pe cât se poate în original –, pe care mărturisesc că nu îl posed, cel puțin deocamdată. Am însă nădejdea ca ediția (sau edițiile) viitoare să fie substanțial îmbunătățită.

Marea problemă cu care m-am confruntat a fost accesul limitat la bibliografia de specialitate. Țin să le mulțumesc lui Adrian Marinescu, lui Cristinel Iatan, părintelui Daniil (Cotescu), părintelui Cezar Hârlăoanu, regretatului părinte Ilie Chișcari, părintelui Michael Fieger, lui Emanuel Conțaș, părintelui Ioan Forga, lui Ionuț-Alexandru Tudorie și lui Alin Lupu pentru accesul la unele surse bibliografice importante. Le mulțumesc de asemenea celor care au văzut lucrarea de față înainte de publicare și mi-au făcut sugestii: părintele Constantin Coman, doamnele Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, Sabin Preda, Octavian Gordon și părintele Cosmin Pricop. Mulțumiri deosebite le adresez celor care s-au ostenit cu corecturi detaliate: doamnele Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, Cristinel Iatan, Emanuel Conțaș, părintele Victor Georgescu și părintele Cristian Antonescu. Inutil să menționez că orice imperfecțiune îmi aparține. Îi mulțumesc soției, căreia îi dedic această carte, într-o încercare (nefericită) de a suplini timpul pe care l-am petrecut înaintea computerului și nu împreună. Lui Gabriel, care m-a sâcâit cel mai mult, o să-i mulțumesc când va înțelege mai bine.

Întrucât această introducere urmărește un concept nou, sunt conștient că există pericolul unor (multor?) scăpări, exagerări, gafe. De aceea pe toți cei care doresc să-mi semnaleze derapajele spre a putea fi îndreptate la o eventuală ediție ulterioară, dar și pe cei care au bunăvoința să-mi ofere sugestii sau alte comentarii, îi rog să-mi scrie la adresa de poștă electronică almihaila@gmail.com.

Praznicul Schimbării la Față, 2017
Petroșani

Cărțile istorice

Urmând ordinea din Septuaginta, Biblia Sinodală prezintă după Pentateuh o serie de cărți istorice: *Cartea lui Iosua Navi*, *Cartea Judecătorilor*, *Cartea lui Rut*, cele patru cărți ale *Regilor*, cele două cărți *Paralipomena* sau ale *Cronicilor*, cele două cărți ale lui *Ezdra* (*1 Ezdra* și *Neemia*) și *Cartea Esterei*. În canonul ebraic, o parte din aceste cărți ocupă alt loc. De exemplu, *Rut*, *Paralipomenele* și *1 Ezdra-Neemia* sunt puse către finalul canonului, dar Septuaginta le grupează tematic după Pentateuh, ca un calup literar centrat pe istoria Israelului antic.

Cartea lui Iosua (sau a lui Iisus Navi)

Lecturi liturgice: 3,7-8,15-17 (Vecernia din 6 și 7 ian.); 5,10-15 (Vecernia cu Liturghia Sf. Vasile cel Mare din Sâmbăta Mare); 5,13-15 (Vecernia Mare din 8 nov.).

Opere exegetice patristice: ORIGEN, *Selecțiuni la Iisus Navi* (PG 12, 819-824; BEΠEE 15, pp. 201-205); *Omiliile la Iisus Navi* (SC 71; GCS 30, pp. 286-463; PG 12, 823-948; în lb. română: parțial PSB 6, trad. Nicolae Neaga, pp. 230-306; în lb. franceză: SC 71, trad. Annie Jaubert; în lb. engleză: FC 105, trad. Barbara J. Bruce); *Adnotări la Iisus Navi* (PG 17, 35-38); EUSEBIU DE EMESA, *Fragmentele din tâlcuirile la Octateuh* (R. DEVREESSE, *Les anciens commentateurs grecs de l'Octateuque et des Rois [Fragments tirés des chaînes]*, coll. StT 201, Città del Vaticano, 1959, p. 102; BEΠEE 38, p. 190); DIODOR DE TARS, *Fragmente din catenele la Iisus Navi* (J. DECONINCK, *Essai sur la chaîne de l'Octateuque*, Paris, 1912, p. 157; BEΠEE 81, p. 426); FER. AUGUSTIN, *Expresii din Sfânta Scriptură* cartea VI: Iosua (CCSL 33; CSEL 28/1; PL 34, 537-542); *Întrebări la Heptateuh* cartea VI: Iosua (CCSL 33; CSEL 28/2; PL 34, 775-792); PSEUDO-AUGUSTIN, *Cuvântări* XXXIV: Prin judecata dreaptă a lui Dumnezeu fiii lui Israel au redobândit Țara Făgăduinței după ce canaaneii au fost scoși afară; XXXV: Iisus poruncește poporului să fie gata la trecerea Iordanului și despre prăbușirea zidurilor Ierihonului (PL 39, 1811-1815);

TEODOR DE MOPSUESTIA, *Fragmente la Iisus Navi* (PG 87, 1017-1020; *ΒΕΠΕΣ* 83, p. 101); **TEODORET DE CIR**, *Întrebări la Iisus Navi* (LEC 2; PG 80, 457-486; în lb. engleză: *The Questions on the Octateuch*, vol. II, trad. Robert C. Hill, coll. LEC 2, Catholic University of America Press, Washington, 2007, pp. 260-307); **PROCOPIE DIN GAZA**, *Comentarii la Iisus Navi* (PG 87, 991-1042); **SF. ISIDOR DE SEVILLA**, *Întrebări la Vechiul Testament: la Iosua* (PL 83, 371-380); **PSEUDO-BEDA VENERABILUL**, *Întrebări la Iosua* (PL 93, 417-422); **IȘODAD DIN MERV**, *Comentarii la Iosua* (text siriac: Ceslas VAN DEN EYNDE [ed.], *Commentaire d'Išo'dad de Merv sur l'Ancien Testament*, vol. III: Livre des Sessions, coll. CSCO 229, Louvain, 1962; în lb. franceză: Ceslas VAN DEN EYNDE, *Commentaire d'Išo'dad de Merv sur l'Ancien Testament*, vol. III: Livre des Sessions, coll. CSCO 230, Louvain, 1963); **RABAN MAURUL**, *Comentariu la Iosua* (PL 108, 999-1108); **WILFRID STRABON**, *Glose comune la Iosua* (PL 113, 505-520); **TEODOR PRODROMUL**, *Tetrastihuri la Vechiul Testament. Iisus* (PG 133, 1133-1137).

Miscelaneae patristice: **Ioan Sorin USCA**, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, vol. VI: *Iosua*, Ed. Christiana, București, 2004; **John R. FRANKE** (ed.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, coll. ACCS.OT 4, InterVarsity Press, Downers Grove, 2005.

Comentarii ortodoxe: **Paul Nadim TARAZI**, *The Chrysostom Bible – Joshua: A Commentary*, OCABS Press, St. Paul, 2013.

Alte comentarii: **Ernst Axel KNAUF**, *Josua*, coll. ZBC, Theologischer Verlag, Zürich, 2008.

Dreptul Iosua Navi (sau fiul lui Nun) este pomenit în Biserica Ortodoxă la 1 septembrie. Numele Iosua este redat în greacă prin Iisus, fiind același cu al Mântuitorului.

1 – 12	CUCERIREA CANAANULUI
1,1-9	Domnul îl îmbărbătează pe Iosua
1,10-18	pregătirea cuceririi
2	iscoadele izbăvite de desfrânata Rahab în Ierihon
3	trecerea Iordanului
4	ridicarea monumentului din Ghilgal
5,1-9	tăierea împrejur a poporului la Ghilgal
5,10-12	sărbătorirea Paștelui
5,13-15	căpetenia oștirii Domnului
6	cucerirea cetății Ierihon
7	înfrângerea la Ai; păcatul și pedeapsa lui Acan
8,1-29	cucerirea cetății Ai

- 8,30-35 zidirea altarului pe muntele Ebal; citirea Legii
9 legământul cu ghibeoniții
10,1-15 Iosua îi biruie pe regii coalizați împotriva ghibeoniților
10,16-27 cei 5 regi în peștera de la Macheda
10,28-43 cucerirea în sud
11,1-9 biruința de la apele Merom
11,10-15 cucerirea cetății Hațor
11,16-20 cucerirea în nord
11,21-22 biruința asupra anachimilor
11,23 concluzii
12 lista celor 31 de regi înfrânți

13 – 22

ÎMPĂRȚIREA CANAANULUI

- 13,1-14 pământul rămas de cucerit și cel cucerit
13,15-23 moștenirea lui Ruben
13,24-28 moștenirea lui Gad
13,29-33 moștenirea a jumătate din Manase
14,1-5 împărțirea țării Canaanului
14,6-15 moștenirea lui Caleb
15 moștenirea lui Iuda
16 moștenirea lui Efraim
17 moștenirea lui Manase
18,1-10 împărțirea țării în Șilo
18,11-28 moștenirea lui Veniamin
19,1-9 moștenirea lui Simeon
19,10-16 moștenirea lui Zabulon
19,17-23 moștenirea lui Isahar
19,24-31 moștenirea lui Așer
19,32-39 moștenirea lui Neftali
19,40-48 moștenirea lui Dan
19,49-51 moștenirea lui Iosua
20 cetățile de scăpare
21,1-41 cele 48 de cetăți levitice
21,42-45 concluzii
22,1-9 semințiile Ruben, Gad și jumătate din Manase se întorc
22,10-34 ridicarea unui altar la Iordan

23 – 24	SFÂRȘITUL LUI IOSUA
23	cuvântarea-testament a lui Iosua
24,1-28	legământul de la Sichem
24,29-35	moartea lui Iosua; îngroparea osemintelor lui Iosif; moartea lui Eleazar

Într-o primă parte (cap. 1-12), cartea lui Iosua prezintă cucerirea Țării Canaanului, sub conducerea efraimitului Iosua, urmașul lui Moise. Se insistă pe faptul că Iosua va izbândi doar în măsura în care păzește și împlinește Legea lui Moise neabătându-se de la ea (cap. 1). Atacând dinspre răsărit, prima cetate vizată este Ierihonul, unde Iosua trimite iscoade. Acestea sunt ajutate de desfrânata Rahab, care primește drept răsplată făgăduința cruțării în momentul cuceririi cetății (cap. 2)²⁰⁶. Urmează trecerea Iordanului într-o procesiune ce amintește de trecerea prin Marea Roșie: chivotul sfânt este purtat de preoți, iar apele Iordanului se retrag, poporul trecând râul ca pe uscat (cap. 3). Israeliții sunt apoi tăiați împrejur și se serbează Paștile. Înainte de începutul cuceririi Țării Făgăduinței, Iosua îl întâlnește pe îngerul căpetenie a oștirii Domnului, semn că Domnul îi însoțește în luptă pe fiii lui Israel. Acest înger căpetenie a fost, după tradiția Bisericii, Arhangelul Mihail²⁰⁷, dar în sens duhovnicesc Îl reprezintă și pe Hristos²⁰⁸.

Sunt prezentate primele cuceriri (cap. 6-8): Ierihonul, după ce fiii lui Israel îl înconjoară vreme de șapte zile, iar în a șaptea zi sună din trompete; prin minune divină, zidurile cetății se prăbușesc, arătând că prin credință omul poate să surpe cele mai mari obstacole pământești. Cucerirea cetății

---

²⁰⁶ Pentru ORIGEN, *Omilii la Iosua*, 3, 4 (FC 105, trad. Barbara J. Bruce, pp. 47), Rahab reprezintă creștinii proveniți dintre păgâni, care odinioară erau desfrânați (închinători la idoli), dar apoi au fost integrați în credința lui Israel, după cum casa lui Rahab s-a integrat în poporul lui Israel.

²⁰⁷ *Minologiul împăratului Vasile II*, 1 sept. (PG 117, 24). Vezi și alegerea pericopei din *Iosua* 5 la sărbătoarea Sfinților Arhangheli.

²⁰⁸ ORIGEN, *Omilii la Iosua*, 6, 2 (FC 105, pp. 70-71).

Ai este întârziată de păcatul lui Acan, care fură din obiectele afierosite Domnului. Poate frapa porunca nimicirii totale a cetăților cucerite, fiind uciși toți oamenii și animalele. Această poruncă a nimicirii trebuie înțeleasă ca o pedepsire din partea lui Dumnezeu a canaanitilor din pricina idolatriei. Totuși, nu toți canaanitii trebuie exterminați. Am văzut deja cruțarea desfrânatei Rahab. De asemenea, locuitorii din Ghibeon obțin protecție de la Iosua, prefăcându-se că vin de departe; Iosua nu-i nimicește, dar ghibeonitii devin slujitori cultici. În cap. 10 se prezintă cucerirea sudului, iar la Ios. 11 cucerirea nordului, în final Iosua cucerind întregul pământ al Canaanului.

A doua parte a cărții (cap. 13-20) prezintă împărțirea pământului între cele douăsprezece seminții ale lui Israel. Cartea se încheie cu o cuvântare a lui Iosua (cap. 23), urmată de reînnoirea legământului cu Domnul la Sichem (cap. 24).

Cartea Judecătorilor

Lecturi liturgice: **6,6,11-24** (Vecernia Mare din 8 nov.); **6,36-40** (Vecernia din 6 și 7 ian.); **13,2-9,13-14,17-18,21** (Vecernia din 24 iun.).

Opere exegetice patristice: **ORIGEN**, *Selecțiuni la Judecători* (PG 12, 949-950; *ΒΕΠΕΣ* 15, pp. 206-207); *Omilii la Judecători* (SC 389; GCS 30, pp. 464-522; PG 12, 951-990; în lb. franceză: SC 389, trad. Pierre Mésié, Louis Neyrand și Marcel Borret; în lb. engleză: FC 119, trad. Elizabeth Ann Dively Lauro); *Adnotări la Judecători* (PG 17, 37-40); **EUSEBIU DE EMESA**, *Fragmentele din tâlcuirile la Octateuh* (R. DEVRESSE, *Les anciens commentateurs grecs de l'Octateuque et des Rois [Fragments tirés des chaînes]*, coll. StT 201, Città del Vaticano, 1959, p. 102; *ΒΕΠΕΣ* 38, p. 191); **DIODOR DE TARS**, *Fragmente din catenele la Judecători* (PG 33, 1587-1588; *ΒΕΠΕΣ* 81, p. 427); **FER. IERONIM**, *Comentariu la cântarea Deborei* (PL 23, 1321-1328); **TEODOR DE MOPSUESTIA**, *Fragmente la Judecători* (R. DEVRESSE, *Essai sur Théodore de Mopsueste*, coll. StT 141, Città del Vaticano, 1948, p. 27); **FER. AUGUSTIN**, *Expresii din Sfânta Scriptură*, cartea VII: Judecători (CCSL 33; PL 34, 541-546); *Întrebări la Heptateuh*, cartea VII: Judecători (CCSL 33; PL 34, 791-824); **PSEUDO-AUGUSTIN**, *Cuvântări XXXVI*: Despre Ghedeon (PL 39, 1816-1818); **TEODORET DE CIR**, *Întrebări la Judecători* (LEC 2; PG 80, 485-518; în lb. engleză: *The Questions on the Octateuch*, vol. II, trad. Robert C. Hill, coll. LEC 2, Catholic University of America Press, Washington,

2007, pp. 308-361); **PROCOPIE DIN GAZA**, *Comentarii la Judecători* (PG 87, 1041-1080); **Sf. ISIDOR DE SEVILLA**, *Întrebări la Vechiul Testament: la Judecători* (PL 83, 379-390); **PSEUDO-BEDA VENERABILUL**, *Întrebări la Judecători* (PL 93, 423-430); **IȘODAD DIN MERV**, *Comentarii la Judecători* (text siriatic: Ceslas VAN DEN EYNDE [ed.], *Commentaire d'İšo'dad de Merv sur l'Ancien Testament*, vol. III: Livre des Sessions, coll. CSCO 229, Louvain, 1962; în lb. franceză: Ceslas VAN DEN EYNDE, *Commentaire d'İšo'dad de Merv sur l'Ancien Testament*, vol. III: Livre des Sessions, coll. CSCO 230, Louvain, 1963); **RABAN MAURUL**, *Comentariu la Judecători* (PL 108, 1107-1200); **WILFRID STRABON**, *Glose comune la Judecători* (PL 113, 521-532); **TEODOR PRODROMUL**, *Tetrastihuri la Vechiul Testament. Judecători* (PG 133, 1137-1146).

Miscelaneae patristice: **Ioan Sorin USCA**, *Vechiul Testament în tâlcuirea Sfinților Părinți*, vol. VII: *Judecătorii. Rut*, Christiana, 2005; **John R. FRANKE** (ed.), *Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Samuel*, coll. ACCS.OT 4, InterVarsity Press, Downers Grove, 2005.

Comentarii: **Trent C. BUTLER**, *Judges*, coll. WBC 8, T. Nelson, Nashville, 2009; **Walter GROß**, **Erasmus GAß**, *Richter*, coll. HThK.AT, Herder, Freiburg etc., 2009; **Susan NIDITCH**, *Judges*, coll. OTL, Westminster John Knox, Louisville, 2008; **Philippe GUILLAUME**, *Waiting for Josiah: The Judges*, T&T Clark, London, 2004.

1 – 2	CUCERIREA PARȚIALĂ A CANAANULUI
1,1-20	cucerirea făcută de seminția lui Iuda și Simeon; Caleb
1,21-36	unele seminții nu îi alungă pe canaaniiți
2,1-5	îngerul Domnului la Bochim
2,6-23	părăsirea lui Dumnezeu și pedeapsa
3,1-6	popoarele rămase
3,7 – 16	ISTORIA JUDECĂTORILOR
3,7-11	Otniel
3,12-30	Aod (Ehud)
3,31	Șamgar
4 – 5	Debora și Barac
	4 biruința de la Taanac
	5 cântarea Deborei
6 – 9	Ghedeon și Abimelec
	6,1-10 oprimarea poporului prin madianiți
	6,11-24 chemarea lui Ghedeon

	6,25-32 stricarea altarului lui Baal
	6,33-40 semnul cu lâna
	7 – 8,21 biruința asupra madianiților
	8,22-35 sfârșitul lui Ghedeon
	9 Abimelec rege și sfârșitul său
10,1-2	Tola
10,3-5	Iair
10,6-18	părăsirea lui Dumnezeu și pedeapsa
11 – 12,7	Ieftae
	11,1-11 Ieftae căpetenie în Galaad
	11,12-28 solia la amoniți
	11,29-40 jurământul lui Ieftae și sacrificarea fiicei
	12,1-7 înfrângerea efraimiților
12,8-10	Ibțan
12,11-12	Elon
12,13-15	Abdon
13 – 16	Samson
	13 vestirea nașterii lui Samson
	14 căsătoria lui Samson; ghicitoarea
	15,1-8 răzbunarea lui Samson
	15,9-20 falca de asin
	16,1-3 porțile cetății Gaza
	16,4-22 Samson și Dalila
	16,23-31 ultima răzbunare și sfârșitul
17	Mica face un idol
18,1-26	daniții iau idolul lui Mica și pe levitul slujitor
18,27-31	daniții cuceresc cetatea Laiș (Dan)
19	nelegiuirea din Ghibeea
20	pedepsirea seminției lui Veniamin
21	fiii lui Veniamin își iau femei

Cartea Judecătorilor începe printr-o prezentare diferită a cuceririi Canaanului: cucerirea a fost făcută de fiecare trib în parte, fiind o cucerire parțială, nu una totală, ca în cartea lui Iosua. Dacă perioada lui Moise și Iosua a însemnat perioada de aur, în care Domnul veghea îndeaproape viețuirea poporului, perioada judecătorilor a adus o depreciere a legăturii

cu Dumnezeu. Istoria este prezentată ciclic: după moartea lui Iosua, poporul păcătuiește prin idolatrie, fiind pedepsit de Dumnezeu prin asuprirea lui de către popoare vrăjmașe; atunci fiii lui Israel se îndreaptă iarăși către Domnul, rugându-L să-i ajute; Domnul le trimite un judecător, un fel de conducător politic, care îi scapă de vrăjmași, după care urmează o perioadă de pace; la moartea judecătorului însă, poporul revine la păcatul idolatriei și ciclul se repetă.

Fiecare judecător a luptat împotriva câte unui popor asupritor: Otniel împotriva Mesopotamiei, Aod împotriva moabiților, Șamgar împotriva filistenilor. În cap. 4-5 se arată cum Barac și prorocița Debora i-au învins pe canaaniți, conducătorul oștirii, Sisera, fiind însă ucis de o femeie, Iaela din tribul cheniților²⁰⁹. Aceasta înseamnă că Domnul poate da victoria și prin personajele lipsite de forță.

Cap. 6-9 prezintă istoria judecătorului Ghedeon, care luptă împotriva idolatriei, distrugând altarul lui Baal, dar și împotriva madianiților. Biserica îl pomenește ca Dreptul Ghedeon la 26 septembrie. De reținut semnul prin care Ghedeon își întărește credința: îngerul Domnului face ca într-o zi doar lâna pusă la uscat să se ude cu rouă, iar restul țarinii să rămână uscată, ca a doua zi să se întâmple invers: lâna să rămână uscată, iar țarina să se ude cu rouă. Lâna udată cu rouă este folosită în iconografie ca preînchipuire a Maicii Domnului și a pururea-fecioriei ei²¹⁰. Interesant de remarcat este faptul că judecătorul Ghedeon respinge categoric regalitatea (8, 23), preferând teocrația specifică perioadei judecătorilor (adică nu regele ar trebui să conducă, ci Dumnezeu

---

²⁰⁹ În opinia lui ORIGEN, *Omiliile la Judecători*, 5, 5 (FC 119, pp. 80), Iaela reprezintă Biserica dintre neamuri, care îl ucide pe Sisera, adică patimile truștii.

²¹⁰ Paul LADOUCEUR, „Old Testament Precognitions of the Mother of God”, în: *St Vladimir's Theological Quarterly*, L (2006), 1-2, pp. 5-57 (aici pp. 23-26). Identificarea lânii cu Maica Domnului este explicită în Mineie, la Utreniile sărbătorilor Nașterii Maicii Domnului și Intrării în Biserică.

Însuși prin intermediul judecătorului ales de El). Încercarea fiului lui Ghedeon, Abimelec, de a instaura regalitatea a sfârșit lamentabil.

După o serie de judecători minori (Tola și Iair), este prezentată istoria lui Ieftae (cap. 11), care promite nesăbuit să-l jertfească pe primul care îi iese în cale la întoarcerea de la luptă, ajungând însă să-și sacrifice propria fiică. Moartea fiicei lui Ieftae reprezintă în chip duhovnicesc moartea lui Hristos²¹¹. După alți judecători minori (Ibțan, Elon și Abdon), urmează istoria judecătorului Samson (cap. 13-16), care se remarcă printr-o putere deosebită în lupta împotriva filistenilor. Slăbiciunea lui pentru o femeie filisteană, Dalila, care îi va cunoaște secretul forței (votul său de nazireu și lăsarea părului să crească), îl va duce la pieire. De reținut că, deși a dus o viață păcătoasă, Samson a primit Duhul lui Dumnezeu, dovadă că Dumnezeu oferă harul și celor nevrednici²¹².

Cartea Judecătorilor se încheie cu două narațiuni. Prima (cap. 17-18) prezintă originea nelegitimă a templului din Dan, din nordul țării: un oarecare Mica și-a făcut un idol, la care slujea un levit, pe care însă cei din tribul Dan l-au luat cu ei în nord. A doua narațiune (cap. 19-21) prezintă nelegiuirea din Ghibeea, când concubina unui levit este necinstită de locuitorii cetății Ghibeea din Veniamin, ceea ce atrage pedeapsa asupra întregului trib, încât se ajunge aproape de exterminare. Aceste narațiuni trebuie văzute ca dovezi că, deși perioada judecătorilor este pozitivă din perspectiva teocrației, totuși lipsa unui rege atrăgea după sine neorânduiala în țară.

---

²¹¹ John L. THOMPSON, *Writing the Wrongs: Women of the Old Testament among Biblical Commentators from Philo through the Reformation*, coll. *Oxford Studies in Historical Theology*, Oxford University Press, Oxford / New York, 2001, pp. 100-133. Îi mulțumesc lui Cristinel Iatan pentru această sugestie bibliografică.

²¹² TEODORET DE CIR, *Întrebări la Judecători*, 21 (LEC 2, pp. 346-347).